

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.06.2003, sp. zn. 29 Odo 289/2001, ECLI:CZ:NS:2003:29.ODO.289.2001.1

Číslo: 23/2004

Právní věta: K tomu, aby bylo možné uzavřít, že dlužník se bezdůvodně obohatil, jelikož za něj bylo plněno, co po právu měl plnit sám (§ 454 obč. zák.), musí v době plnění trvat jeho dluh. Jestliže jiný subjekt plnil za dlužníka jeho věřiteli v době, kdy dluh již zanikl, šlo o bezdůvodné obohacení získané plněním bez právního důvodu (§ 451 odst. 1 obč. zák.), které je dlužníkuv věřitel povinen vydat tomu, kdo plnil. Dluh zanikne splněním jen tehdy, plní-li dlužník věřiteli, případně osobě oprávněné přijmout plnění namísto věřitele. Plní-li dlužník dluh někomu jinému než svému věřiteli, pak osoba, které takto plnil, získala bezdůvodné obohacení (plněním bez právního důvodu) na úkor dlužníka a nikoli na úkor jeho věřitele. Sazba odměny za řízení v jednom stupni počítaná podle § 3 odst. 1 a 3 vyhlášky č. 484/2000 Sb. ve znění pozdějších předpisů se ve smyslu § 16 odst. 2 této vyhlášky zaokrouhluje na celé desetikoruny nahoru ještě před jejím snížením ve smyslu § 18 odst. 1 vyhlášky.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.06.2003

Spisová značka: 29 Odo 289/2001

Číslo rozhodnutí: 23

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Bezdůvodné obohacení, Náklady řízení

Předpisy: § 16 odst. 2 předpisu č. 484/2000Sb.

§ 18 odst. 1 předpisu č. 484/2000Sb.

§ 3 odst. 1 předpisu č. 484/2000Sb.

§ 3 odst. 3 předpisu č. 484/2000Sb.

§ 451 odst. 1 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 454 odst. 1 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 456 odst. 1 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 559 odst. 1 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 559 odst. 2 předpisu č. 40/1964Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O b v o d n í s o u d pro Prahu 4 rozsudkem ze dne 11. 5. 2000 uložil žalované B. zaplatit žalobci A. do tří dnů od právní moci rozsudku částku 21 046,80 Kč s 15% úrokem od 11. 1. 1999 do zaplacení (bod I. výroku), zastavil řízení co do 1% úroku z částky 21 046,80 Kč od 11. 1. 1999 do zaplacení (bod II. výroku) a rozhodl, že žalovaná B. je povinna uhradit žalobci A. na náhradě nákladů řízení 6344 Kč (bod III. výroku). Vyhovující výrok rozsudku odůvodnil soud prvního stupně - cituje

ustanovení § 451 odst. 1 a 2 obč. zák. - tím, že žalovaná se na úkor žalobce bezdůvodně obohatila tím, že 29. 8. 1996 převzala od společnosti C., s. r. o. (dále též jen „C.“), přeplatek leasingových splátek ve výši 21 046,80 Kč. Přeplatek vznikl na straně žalobce, který v roce 1995 uhradil leasingové společnosti šest a v roce 1996 další dvě leasingové splátky.

K odvolání žalované, které směřovalo proti vyhovujícímu výroku rozsudku a výroku o nákladech řízení, M ě s t s k ý s o u d v Praze rozsudkem ze dne 19. 1. 2001 změnil rozsudek soudu prvního stupně v napadené části tak, že žalobu o zaplacení částky 21 046,80 Kč s příslušenstvím zamítl (první výrok) a uložil žalobci zaplatit žalované na náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů 8900 Kč (druhý výrok). Odvolací soud dospěl po doplnění dokazování k závěru, že žalovaná není ve sporu pasivně věcně legitimována. Měl totiž za prokázáno, že Dohodou o postoupení práv a povinností ze dne 15. 2. 1995 (dále též jen „postupní smlouva“) přešla práva a povinnosti vyplývající z leasingové smlouvy o finančním pronájmu osobního automobilu zn. Favorit 135 LXi, uzavřené dne 4. 5. 1994 mezi leasingovou společností C. a žalobcem A. (dále též jen „leasingová smlouva“), na společnost D., spol. s r. o. (dále též jen „D.“), která se stala novou nájemkyní. Přitom podle postupní smlouvy jsou veškeré závazky, včetně finančního vyrovnání, předmětem dohody mezi novou nájemkyní (D.) a dřívějším nájemcem (A.). Jestliže tedy žalobce A., ať již v době před či po uzavření postupní smlouvy, platil leasingové splátky, bylo na něm, aby případné finanční vyrovnání učinil předmětem dohody s novou nájemkyní (D.). Byla-li žalovaná B. vrácena částka, odpovídající té, již leasingové společnosti C. uhradil žalobce A., nelze z pouhé shody finančních částek dovodit, že žalované vzniklo bezdůvodné obohacení. Žalovaná totiž platila leasingové splátky za leasingovou nájemkyní (D.), jejíž byla (společně se žalobcem) společníkem. Platil-li žalobce A. i po uzavření postupní smlouvy leasingové splátky, činil tak za leasingovou nájemkyní D., nikoliv za žalovanou B. Odtud je zřejmé, že žalovaná není v tomto sporu pasivně věcně legitimována.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce včas dovolání, namítaje, že spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Konkrétně namítá, že to, zda žalovaná hradila leasingové splátky za leasingovou nájemkyní D., není ve věci rozhodné, přičemž nemůže obstát závěr, že by dovolatel (A.) měl přeplatek požadovat po leasingové nájemkyní D. Dovolatel (A.) měl vztah s leasingovou nájemkyní D. a leasingové splátky hradil proto, že s leasingovou nájemkyní D. bylo dohodnuto, že si automobil, který byl předmětem leasingové smlouvy, odkoupí. Tím, že jí leasingová společnost (C.) vrátila přeplatek na leasingových splátkách, ač nebyla účastníkem leasingové smlouvy, se žalované (B.) dostalo bezdůvodného obohacení. Žalovaná proto měla přeplatek vrátit na účet leasingové společnosti C. nebo jej poukázat účastníku leasingové smlouvy, tedy leasingové nájemkyní D. Nelogickým se podle dovolatele jeví i závěr, že ze skutečnosti, že žalované byla vrácena shodná částka (s tou, kterou on přeplatil na leasingových splátkách), nelze dovodit, že žalované vzniklo bezdůvodné obohacení. Pro vznik bezdůvodného obohacení ve smyslu § 451 odst. 1 obč. zák. je rozhodující, že došlo k obohacení určité osoby na úkor jiného a že pro toto obohacení nebyl právem uznaný důvod; není významné, zda skutečnost, na jejímž základě k obohacení došlo, zavinil obohacený nebo jiná osoba. Dovolatel proto požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalovaná ve vyjádření nemá dovolání za důvodné, namítajíc, že dovolatel nikdy spornou částku na účet leasingové společnosti C. nepoukázal, neboť za účastníka leasingové smlouvy, tedy za společnost D., spol. s r. o., hradila leasingové splátky právě žalovaná. Leasingová společnost C. proto postupovala správně, když přeplatek vrátila na účet, z něžž byly leasingové splátky hrazeny. Proto žalovaná požaduje dovolání jako bezdůvodné odmítnout.

Podle bodu 17., hlavy první, části dvanácté, zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nebo vydaným po řízení provedeném podle dosavadních právních předpisů se projednají a rozhodnou podle

dosavadních právních předpisů (to jest podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 1. 2001). O takový případ jde i v této věci, jelikož odvolací soud – jak se výslovně podává z odůvodnění jeho rozsudku – odvolání (ve shodě s bodem 15., hlavy první, části dvanácté, zákona č. 30/2000 Sb.) rovněž projednal a rozhodl o něm podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 1. 2001.

Dovolání je ve smyslu ustanovení § 238 odst. 1 písm. a) o. s. ř. přípustné, avšak není důvodné, proto je Nejvyšší soud zamítl.

Z odůvodnění:

Dovolací soud přihlíží z úřední povinnosti k vadám vyjmenovaným v § 237 odst. 1 o. s. ř. (tzv. zmatečností) a (je-li dovolání přípustné) k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci; jinak je vázán uplatněným dovolacím důvodem (zde dovolacím důvodem dle § 241 odst. 3 písm. d/ o. s. ř., jehož prostřednictvím lze odvolacímu soudu vytýkat, že jeho rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci), včetně toho, jak jej dovolatel obsahově vymezil (§ 242 odst. 1 a 3 o. s. ř.). Vady řízení nejsou dovoláním namítány a z obsahu spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se tedy v hranicích právních otázek formulovaných dovoláním zabýval správností závěru odvolacího soudu, že žalovaná nebyla ve sporu pasivně věcně legitimována.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, nebyl dovoláním zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází. Pro právní posouzení věci jsou rozhodné především skutkové závěry, podle kterých:

- 1) Dovolatel (coby leasingový nájemce A.) uzavřel 4. 5. 1994 s leasingovou společností C. (coby leasingovým pronajímatelem) leasingovou smlouvu, jejímž předmětem byl osobní automobil zn. Favorit 135 LXi.
- 2) Dovolatel A., leasingová společnost C. a společnost D., spol. s r. o., uzavřeli dne 15. 2. 1995 písemnou Dohodu o postoupení práv a povinností, ve které si strany sjednaly, že od 1. 1. 1995 přecházejí práva a povinnosti vyplývající dovolateli (A.) z leasingové smlouvy na společnost D., spol. s r. o., jako na nového (leasingového) nájemce a že veškeré závazky, včetně finančního vyrovnání, plynoucí z této změny jsou předmětem dohody mezi novým a dřívějším nájemcem.
- 3) Dovolatel zaslal leasingové společnosti C. dne 4. 1., 3. 2. a 3. 3. 1995 vždy částku 5292,40 Kč a dne 6. 4. 1995 částku 5169,60 Kč (celkem tedy 21 046,80 Kč), vše jako leasingové splátky, přičemž tyto částky byly připsány na účet leasingové společnosti C. ve dnech 5. 1., 7. 2., 7. 3. a 11. 4. 1995.
- 4) Žalovaná zaslala leasingové společnosti C. dne 10. 7. 1996 částku 21 046,80 Kč, na úhradu leasingových splátek, která došla na účet leasingové společnosti dne 11. 7. 1996.
- 5) Leasingová společnost C. dne 29. 8. 1996 zaslala na účet žalované částku 21 046,80 Kč.
- 6) Leasingové společnosti C. došla na úhradu leasingových splátek od žalované v roce 1995 celkem částka 42 093,60 Kč a v roce 1996 celkem částka 68 402,70 Kč.
- 7) Leasingová společnost C. obdržela na úhradu leasingových splátek od dovolatele ve dnech 6.11. a 11. 12. 1995 a ve dnech 5. 1. a 2. 2. 1996 vždy částku 5261,70 Kč (celkem tedy částku

21 046,80 Kč).

8) V roce 1997 hradila leasingové splátky pouze žalovaná.

9) Leasingová společnost C. dne 20. 11. 1997 vrátila na účet společnosti D., spol. s r. o., částku 10 523,40 Kč, z titulu konečného vyúčtování leasingu nájemci.

10) Dovolatel (A.) a žalovaná (B.) byli v době úhrady leasingových splátek společníky D., spol. s r. o.

Podle ustanovení § 451 obč. zák. platí, že kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, musí obohacení vydat (odstavec 1). Bezdůvodným obohacením je majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu nebo plněním z právního důvodu, který odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů (odstavec 2).

Ustanovení § 454 obč. zák. pak určuje, že bezdůvodně se obohatil i ten, za nějž bylo plněno, co po právu měl plnit sám.

Z ustanovení § 456 obč. zák. vyplývá, že předmět bezdůvodného obohacení se musí vydat tomu, na jehož úkor byl získán. Nelze-li toho, na jehož úkor byl získán, zjistit, musí se vydat státu.

Ze skutkového stavu zjištěného soudy nižších stupňů se především podává, že žalobce i žalovaná coby společníci obchodní společnosti D., spol. s r. o., za ni (coby leasingovou nájemkyni) hradili (nezávisle na sobě) po uzavření postupní smlouvy leasingové společnosti C. leasingové splátky, aniž by takový postup byl podložen dohodou s touto společností (dohodou s dlužníkem D.) nebo alespoň dohodou s leasingovou společností (dohodou s věřitelem C.). Skutkový závěr o existenci takových dohod, vyžadujících navíc písemnou formu (srov. § 531 a § 533 obč. zák.), nebyl totiž v řízení učiněn.

Plnění, která účastníci řízení poskytli leasingové společnosti C. za leasingovou nájemkyni D., tedy nebyla podložena ani smlouvou o převzetí dluhu (§ 531 obč. zák.), ani smlouvou o přistoupení k závazku (§ 533 obč. zák.). V situaci, kdy nešlo o plnění poskytnutá navzdory opačné vůli dlužníka (leasingové nájemkyně D.), je takto zjištěný stav nutno poměřovat především ustanovením § 454 obč. zák. Výklad tohoto ustanovení je nezbytný též vzhledem k závěru odvolacího soudu, podle nějž, platili-li žalobce i po uzavření postupní smlouvy leasingové splátky, činil tak za leasingovou nájemkyni, nikoliv za žalovanou.

Hypotéza právní normy formulované ve výše citovaném ustanovení § 454 obč. zák. pak předpokládá, že k tomu, aby leasingovou nájemkyni D. bylo možné pokládat za osobu, za kterou žalobce A. plnil (v rozsahu částek, které zaslal leasingové společnosti C. na úhradu leasingových splátek), co po právu měla plnit sama, a tedy za osobu povinnou k vydání bezdůvodného obohacení získaného na úkor žalobce (srov. § 451 odst. 1 obč. zák.) – s tím důsledkem, že by současně nebylo možné dovodit povinnost k vrácení oněch částek žalobci u osob jiných (leasingové společnosti C. nebo žalované B.) – zde v době plnění musel být (musel trvat) právní důvod plnění. Jinak řečeno, bylo-li věřiteli plněno jiným subjektem za dlužníka v době, kdy dluh již zanikl (srov. opět § 559 odst. 1 obč. zák.), pak dlužník ve smyslu § 454 obč. zák. již nebyl tím, za nějž bylo plněno, co po právu měl plnit sám. Podle skutkových zjištění soudů nižších stupňů se spor v dané věci vede o vydání bezdůvodného obohacení spočívajícího v přeplatku leasingových splátek, to jest o částku, která byla (podle žalobce) uhrazena žalobcem leasingové společnosti C. jako věřiteli za společnost D., spol. s r. o., v době, kdy tato společnost již dluh na leasingových splátkách neměla.

Z uvedeného plyne, že právní posouzení věci odvolacím soudem co do jeho názoru, že žalobce plnil za leasingovou nájemkyni to, co po právu měla plnit sama, správný není.

Jestliže dlužníkův věřitel obdrží poté, co dluh zanikl splněním (§ 559 odst. 1 obč. zák.), další plnění na tento dluh, jde - nazíráno ze strany takového věřitele - o majetkový prospěch, který získal plněním bez právního důvodu (§ 451 odst. 1 obč. zák.); toto bezdůvodné obohacení pak je povinen - ve smyslu § 456 odst. 1, věty první, obč. zák. - vydat tomu, na jehož úkor se takto obohatil (tomu, kdo mu takové plnění poskytl). Ve vztahu založeném takovým plněním je věřitel, který obdržel přeplatek dluhu, v rozsahu tohoto přeplatku dlužníkem a osoba, která tento přeplatek poskytla, ve stejném rozsahu jeho věřitelem.

Obecně přitom platí, že dluh zanikne splněním (srov. § 559 odst. 1 obč. zák.), jen plní-li dlužník věřiteli, případně osobě oprávněné přijmout plnění namísto věřitele (srov. § 562 obč. zák.). Plnil-li dlužník peněžitý dluh někomu jinému než svému věřiteli, pak osoba, jíž takto plnil, získala bezdůvodné obohacení (plněním bez právního důvodu) na úkor dlužníka a nikoli na úkor jeho věřitele. Poměry dlužníkovy věřitele se tímto plněním nikterak nezměnily, jelikož jeho pohledávka vůči dlužníku trvá v nezměněném rozsahu (dluh nebyl včas a řádně splněn - srov. § 559 odst. 2 obč. zák.). K tomu srov. shodně i důvody rozsudku Nejvyššího soudu uveřejněného pod číslem 42/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 42/2003“).

I kdyby tedy měla beze zbytku platit skutková verze případu uplatňovaná žalobcem, podle které leasingová společnost C. coby dlužník v rozsahu přeplatku leasingových splátek, který jí poskytl žalobce A., toto bezdůvodné obohacení nesprávně vydala (vyplatila) žalované B., pak by ve smyslu výše podaného výkladu (založeného na závěrech, jež Nejvyšší soud formuloval již v R 42/2003 a od kterých nevidí důvodu se odchýlit ani v této věci) svědčilo žalobci právo požadovat vrácení přeplatku pouze od leasingové společnosti C., která případným vydáním bezdůvodného obohacení nesprávnému subjektu (žalované B.) zánik svého závazku z bezdůvodného obohacení přivodit nemohla. Závěr odvolacího soudu, že žalovaná není ve sporu pasivně věcně legitimována, je tedy ve svém výsledku správný.

Pro úplnost se dodává, že sama leasingová společnost C. by v případě, že by vyšlo najevo, že přeplatek leasingových splátek vrátila jinému subjektu než osobě, která jí tento majetkový prospěch poskytla, mohla po takovém subjektu požadovat vrácení nesprávně vydaného bezdůvodného obohacení opět v režimu bezdůvodného obohacení vzniklého plněním bez právního důvodu (§ 451 odst. 1 obč. zák.).

Jelikož se dovolateli prostřednictvím uplatněného dovolacího důvodu správnost napadeného rozsudku zpochybnit nepodařilo, Nejvyšší soud dovolání, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), jako nedůvodné zamítl (§ 243b odst. 1 a 5 o. s. ř.).

Dovolatel se svým dovoláním úspěšný nebyl, ve smyslu ustanovení § 243b odst. 4, § 224 odst. 1 a § 142 odst. 1 o. s. ř. má tudíž povinnost nahradit žalované náklady dovolacího řízení, které sestávají z odměny za zastupování advokátem. Dovolací řízení bylo zahájeno po 1. 1. 2001, takže se výše odměny za zastupování advokátem určuje podle vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „vyhláška“) - shodně srov. důvody usnesení Nejvyššího soudu uveřejněného pod číslem 70/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Ve smyslu § 3 odst. 1 bodu 5 vyhlášky činí sazba odměny počítaná podle § 3 odst. 3 vyhlášky ze žalované jistiny ve výši 21 046,80 Kč částku 7657,02 Kč. Po zaokrouhlení na celé desetikoruny nahoru ve smyslu § 16 odst. 2 vyhlášky jde o částku 7660 Kč. Se zřetelem k tomu, že advokát žalované učinil v řízení v jednom stupni (v dovolacím řízení) pouze jeden úkon právní služby

(vyjádření k dovolání), snížil Nejvyšší soud takto určenou sazbu odměny o 50 % (dle § 18 odst. 1 vyhlášky), na 3830 Kč. Společně s náhradou hotových výdajů ve výši 75 Kč, přiznaných podle § 13 odst. 3 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátního tarifu), ve znění pozdějších předpisů, činí konečná výše dovolacích nákladů žalované 3905 Kč. Tuto částku tedy Nejvyšší soud žalované k tíži dovolatele také přiznal.